

การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานกับการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

BASIC EDUCATIONAL REFORM WITH AREA BASED EDUCATION

Corresponding author¹,
mmonapat.m@cmu.ac.th¹

มนต์นภัส มโนการณ¹
Monnapat Manokam¹

บทคัดย่อ

การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการปฏิรูปประเทศไทย ตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ที่ต้องศึกษาวิเคราะห์และทำความเข้าใจประเด็นสำคัญอย่างลึกซึ้ง โดยการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการของหน่วยงาน การกำหนดนโยบาย และการบริหารจัดการ เป็นการตัดสินใจและสั่งการจากส่วนกลาง การกระจายอำนาจไปสู่พื้นที่และโรงเรียนยังมีน้อย ในขณะที่แต่ละพื้นที่มีความหลากหลายและมีโจทย์ของการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน ผลที่เกิดขึ้นจึงทำให้คุณภาพของผู้เรียนต่ำกว่าเป้าหมายและไม่ตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ การปฏิรูปการศึกษาของหลายประเทศและในหลายจังหวัดของประเทศไทย ได้นำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มาใช้ โดยการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา มีอำนาจในตัดสินใจ ออกแบบการจัดการศึกษา ที่มุ่งแก้โจทย์ปัญหาของพื้นที่ ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงความรับผิดชอบต่อผลของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ สามารถผลิตผู้เรียนที่มีคุณภาพเหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของบริบทพื้นที่

การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทย ควรนำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มาประยุกต์ใช้ โดยเริ่มต้นจากการปรับกระบวนการทัศน์ของการศึกษาให้เป็นการเรียนรู้ชีวิต ใช้พื้นที่หรือจังหวัดเป็นหน่วยสำคัญของการปฏิรูป แนวทางการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาด้วยการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ อันจะนำไปสู่ความสำเร็จ ควรมี 6 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) กระจายอำนาจ ให้ความอิสระและเพิ่มอำนาจการตัดสินใจให้กับผู้รับผิดชอบหลักในพื้นที่ 2) เสริมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และจิตสำนึกรับผิดชอบต่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 3) พัฒนาระบบความรับผิดชอบต่อการศึกษา ทั้งด้านปัจจัย กระบวนการและผลผลิตที่มีความสัมพันธ์กัน 4) พัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ให้พร้อมใช้ 5) ปรับระบบการพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา เสริมสร้างวัฒนธรรมการทำงานเชิงรุก และ 6) เปิดพื้นที่ร่วมพัฒนา เสริมสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน แนวคิดนี้จะสัมฤทธิ์ผลได้ ต้องเริ่มจากการปรับชุดความคิดของคนไทยทุกคน ให้ตระหนักถึงความสำคัญและร่วมกันรับผิดชอบต่อ การวางแผนให้ชัดเจนและเริ่มกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เร็วที่สุด เพื่อให้การศึกษาเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยไปสู่ความมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน

คำสำคัญ : ปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐาน, การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

¹ สาขาวิชาบริหารการศึกษา ภาควิชาพื้นฐานและการพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ABSTRACT

Basic Education Reform is an important tool in human resource development for the reform of Thailand according to the 20-year national strategy; therefore, it is necessary to study, analyze and understand deeply into key issues. Most of the past educational reforms are to restructure the management of the Ministry of Education. Policy and management are the decision-making and centralized management. Decentralization to the area and school is also less while each area is diverse and had different educational management propositions. Consequently, the results reflect to the quality of the learner that is lower than the goals and did not respond the need in the area. Educational reforms in many countries and in many provinces of Thailand have led to the concept of Area Based Education by allowing all sectors in the province or area to participate in education management. Moreover, they also have power in decision, design of educational management to solve the problem of resource use in the area effectively and responsible for the results of education management. The results of Area Based education can produce quality learners appropriately and be consistent with the needs of the area context.

Thailand's basic education reform should apply the concept of Area Based Education starting from the paradigm of education to learning life, using area or province as an important unit of reform. The guidelines driving to basic education reform with Area Based Education that will lead to success should include six key areas: 1) Decentralizing, providing freedom and increasing decision making power, 2) Strengthening the learning culture and sense of responsibility of all relevant sectors, 3) Developing a system of educational responsibility for the factors, process and output relatively, 4) Developing information system and technology system, and learning resources in the area to be ready, 5) Adjusting the management development system for administrators, strengthening proactive working culture, and 6) providing the joint development area and strengthening participation from all sectors. This concept will be effective must start with the adjustment of all Thai people to be aware of the importance and joint responsibility. They need to have clear planning and start the change process as quickly as possible for education being as an important force in driving change in Thailand to the stability, prosperity and sustainability.

Keywords : Basic Educational Reform, Area Based Education

บทนำ

ประเทศไทยได้เผชิญกับวิกฤตและความท้าทายที่เป็นพลวัตของโลกศตวรรษที่ 21 ทั้งในส่วนที่เป็นแรงกดดันภายนอก ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงของบริบทเศรษฐกิจและสังคมโลก อันเนื่องจากการปฏิวัติดิจิทัล (Digital Revolution) การเปลี่ยนแปลงอุตสาหกรรม 4.0 (The Fourth Industrial Revolution) การดำเนินงานเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติ 2573 (Sustainable Development Goals : SDGs, 2030) ที่ได้ร่วมให้สัตยาบันไว้ ผลกระทบของการเป็นประชาคมอาเซียนและความต้องการกำลังคนที่มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 รวมทั้งแรงกดดันจากภายในประเทศ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร ที่ส่งผลให้ประเทศเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ การติดกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง ทักษะคนคิดความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม และพฤติกรรมของคนไทยที่ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ การเติบโตของเศรษฐกิจที่ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลายและเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว ในขณะที่การบริหารจัดการภาครัฐยังด้อยประสิทธิภาพ ขาดความโปร่งใสและมีปัญหาคอรัปชันเป็นวงกว้าง จึงส่งผลให้การผลักดันและขับเคลื่อนการพัฒนาไม่เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างเต็มที่ บางส่วนของสังคมยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควรจะเป็น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559, น. 1)

จากวิกฤตปัญหาของประเทศหลายภาคส่วน จึงมีความเห็นตรงกันว่าจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่เรียกว่า “การปฏิรูปประเทศไทย” โดยรัฐบาลภายใต้คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้กำหนด “ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี” ไว้เป็นกรอบการพัฒนาประเทศในระยะยาว กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาไว้ว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และพัฒนาสู่การเป็น “ประเทศไทย 4.0” เป็นการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเศรษฐกิจ ไปสู่เศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรม (Value-Based Economy) จึงมีความจำเป็นต้องเตรียมกำลังคนที่มีความรู้ สมรรถนะและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 การศึกษาจึงได้รับความคาดหวังจากทุกภาคส่วนว่าจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้ ดังนั้น การปฏิรูปประเทศจึงต้องเริ่มต้นที่ “การปฏิรูปการศึกษา” เพื่อให้ระบบการศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนประเทศ ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กรอบยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) รวมถึง กรอบทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 – 2564) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 เป็นแผนแม่บทในการจัดการศึกษาทุกช่วงวัยและตลอดชีวิต ได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” กรอบการพัฒนาด้านการศึกษาได้รับการปรับให้เป็น “การศึกษา 4.0: ผู้เรียนสร้างนวัตกรรมได้” เป็นแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับแรกที่เป็นแผนระยะยาว 20 ปี สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี นับว่าประเทศได้มีการวางกรอบทิศทางในการพัฒนาที่สะท้อนถึงการให้ความสำคัญกับการศึกษาให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันเป็นกำลังสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560)

ปัญหาการศึกษาของไทย มีความซับซ้อนและเรื้อรังทั้งในด้านโอกาส คุณภาพและประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ได้มีความพยายามในการปฏิรูปการศึกษามาอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและคุณภาพ การปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่ทำได้เพียงการปรับโครงสร้างการบริหารจัดการ เนื่องจากระบบการศึกษาของไทยมีขนาดใหญ่และถูกออกแบบการจัด

การศึกษาจากส่วนกลาง และมักเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายทางการเมือง ในขณะที่แต่ละพื้นที่หรือจังหวัดมีสภาการณ ข้อมูล บริบท ปัญหา ศักยภาพและเงื่อนไขที่มีความหลากหลาย นั้นหมายความว่า ในระดับพื้นที่หรือจังหวัด มีโจทย์ของการจัดการศึกษาที่แตกต่างกัน ดังนั้นการออกแบบการจัดการศึกษาในรูปแบบเดียวกันทั้งการบริหารจัดการ รวมถึงมิติในทางวิชาการ ได้แก่ การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ รวมถึงการวัดและประเมินผล ย่อมไม่เอื้อต่อการบริหารคุณภาพการศึกษา (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย, 2556)

การปฏิรูปการศึกษาของหลายประเทศที่ประสบความสำเร็จ ได้นำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ มาเป็นฐานในการพัฒนา โดยเปิดโอกาสให้แก่ภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่ ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น การกำหนดโจทย์ปัญหาหรือเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนของแต่ละพื้นที่ การลำดับความสำคัญของปัญหา การร่วมออกแบบการพัฒนาคุณภาพ สนับสนุน ตลอดจนตรวจสอบการใช้ทรัพยากรการศึกษา เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการสามารถตอบโจทย์หรือเป้าหมายที่ชัดเจน บนฐานข้อมูลความรู้และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (จุฬารัตน์ มาเสถียรวงศ์, 2560) ในหลายจังหวัดของประเทศไทยที่ชุมชนหรือพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งได้มีการรวมตัวกันของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา สถานประกอบการ มูลนิธิ รวมถึงหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง มาร่วมกันแลกเปลี่ยนข้อมูล รับรู้และตระหนักถึงปัญหาการศึกษาในปัจจุบัน ที่ยังไม่สามารถตอบโจทย์ของคนในพื้นที่ได้ โดยมีหลายหน่วยงานที่ร่วมส่งเสริมและสนับสนุน เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) เป็นต้น การถอดบทเรียนจากเวทีการปฏิรูปการเรียนรู้สู่การศึกษาเพื่อคนทั้งมวล พบว่าการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่สามารถตอบโจทย์ปัญหาของคนในพื้นที่ ภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ และมีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาการศึกษามีมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากคนในพื้นที่ยอมรับและเข้าใจปัญหา รวมถึงแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ตรงจุด ทำให้สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ตรงกับความต้องการของบริบทพื้นที่ (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2560)

การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานของไทยในครั้งนี้ หากนำแนวคิด “การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่” มาปรับประยุกต์ใช้ โดยการถอดบทเรียนสำคัญจากพื้นที่หรือจังหวัด ที่ได้มีการก่อตัวและนำร่องดำเนินการมาแล้ว โดยมีผลการดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง นำสิ่งที่เรียนรู้หรืออุปสรรคในการดำเนินการมาปรับแก้ไข เช่น กฎหมาย นโยบาย การบริหารจัดการที่ไม่เอื้อ บทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานทางการศึกษา เป็นต้น โดยรัฐต้องกำหนดเป็นนโยบายและเป้าหมายในการพัฒนาการศึกษาของประเทศ ในขณะที่เดียวกันต้องปรับเปลี่ยนชุดความคิด (Mindset) ของคนไทยทุกคนที่ต้องพัฒนาตนเอง ให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในทุกระดับ อันจะเป็นการวางรากฐานและทิศทางในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ เพื่อให้การปฏิรูปการศึกษาบรรลุผลตามเป้าหมาย พัฒนาผู้เรียนทุกระดับ ทุกช่วงวัย ให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพอันจะเป็นพลังสำคัญในการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยให้มีมั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน

สภาการณการปฏิรูปการศึกษาไทย

การปฏิรูปการศึกษาของไทยเริ่มต้นและพัฒนาขึ้นหลังจากการปฏิรูปประเทศในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่มุ่งสร้างความทันสมัยและธำรงความเป็นเอกราชของชาติ โดยเปลี่ยนจากการศึกษาที่เกิดขึ้นในบ้าน ในวัด ในวังและในชุมชน เป็นการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่มีหลักสูตร ครูและระบบบริหารเฉพาะ เป็นการศึกษาที่เติบโตและพัฒนาเป็นเวลานานับ

ศตวรรษ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2560) ในปี พ.ศ. 2520 ได้มีการปฏิรูปการศึกษาอีกครั้งโดยมุ่งสร้างการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ระบุถึงการกระจายอำนาจและบทบาทการจัดการศึกษาโดยกำหนดให้มีกฎหมายการศึกษาฉบับแรก คือพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อเป็นกฎหมายแม่บทในการบริหารและจัดการการศึกษา จากนั้นได้มีการบัญญัติพระราชบัญญัติการศึกษาอีกหลายฉบับ (อัญญรัตน์ นามเมือง, 2553) ในปี พ.ศ. 2560 ในบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องดำเนินการให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาเป็นเวลาสิบสองปีตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับอย่างมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย จากข้อมูลข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า รัฐบาลทุกยุค ทุกสมัย ได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาและพยายามแก้ไขปัญหามาอย่างต่อเนื่อง

ความพยายามในการแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาของไทย ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายโดยเฉพาะในด้านคุณภาพ จากรายงานสภาวะการศึกษาไทย รายงานการวิจัย แนวคิดของนักการศึกษาและนักวิชาการ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559; 2560; มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2556 ; ประเวศ วะสี, 2557; ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2560 ; วิจารย์ พานิช, 2555 ; สมพงษ์ จิตระดับ, 2560 ; สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2560, Barron-Gutty, A., & Chupradit, S. 2009 ; Lounkaew, K. 2013; Hallinger, P., & Lee, M. 2011; Hallinger, P., & Bryant, D. A. 2013) ได้วิเคราะห์ถึงสาเหตุการปฏิรูปการศึกษาของไทย ที่ไม่สามารถไปถึงคุณภาพได้นั้น ส่วนใหญ่มุ่งไปในทิศทางเดียวกันว่า เป็นเพียงการปฏิรูปโครงสร้างระบบการบริหารจัดการของหน่วยงานทางการศึกษา แต่เป้าหมายคุณภาพการศึกษายังให้ความสำคัญค่อนข้างน้อย สาเหตุสำคัญในการปฏิรูปการศึกษาที่ไม่สามารถไปถึงคุณภาพ สรุปได้ดังนี้

1) โครงสร้างการบริหารจัดการศึกษาเป็นแบบรวมศูนย์ แม้ว่าในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 39 ว่าด้วย เรื่องการกระจายอำนาจของกระทรวงศึกษาธิการในด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ให้กับคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา แต่ในปัจจุบัน สถานศึกษาเป็นเพียงหน่วยงานที่รับนโยบายมาสู่การปฏิบัติ อำนาจในการตัดสินใจมีน้อย แม้ว่าจะมีการปรับเปลี่ยนให้มีการบริหารราชการในส่วนภูมิภาค ที่มีการจัดตั้งสำนักงานศึกษาธิการภาคและสำนักงานศึกษาธิการจังหวัด แต่ก็ยังคงมีความขัดแย้งในบทบาทและหน้าที่ของหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นใหม่กับเขตพื้นที่การศึกษา เมื่อพิจารณาถึงการปฏิรูปในสถานศึกษาแล้ว จะพบว่ายังไม่ส่งผลใดๆ ต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนในห้องเรียน

2) การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการศึกษา ระบบการศึกษาของไทยถูกกำกับ ดูแลควบคุมโดยรัฐบาล ดังนั้นนโยบายด้านการศึกษา จึงปรับเปลี่ยนตามนโยบายทางการเมือง โดยในกระทรวงศึกษาธิการมีการปรับเปลี่ยนรัฐมนตรีบ่อยครั้งและมักมีการประกาศนโยบายหรือแนวคิดที่เห็นว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาของไทย เช่น โรงเรียนในฝัน โรงเรียนดีใกล้บ้าน โรงเรียนดีประจำตำบล โรงเรียนประชารัฐ โรงเรียนแม่เหล็ก โรงเรียน ICU โรงเรียนร่วมพัฒนา (Partnership School) เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการกำหนดให้โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลายรูปแบบ เช่น ลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ สะเต็มศึกษา กระบวนการเรียนรู้เชิงรุก โรงเรียนคุณธรรม ทวิศึกษา การจัดการศึกษาเพื่ออาชีพ เป็นต้น โดยในบางโครงการหรือกิจกรรมไม่เหมาะสมและตอบสนองต่อบริบทของพื้นที่

3) ระบบการศึกษาไม่เชื่อต่อการสร้างความรับผิดชอบ (Accountability) ทั้งในส่วนของ การทดสอบ ระบบประเมินผลโรงเรียนและครู และระบบการเงินเพื่อการศึกษา (Educational Finance) ระบบของการศึกษาไทย มีการใช้งบประมาณที่เพิ่มขึ้น แต่แนวโน้มของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนกลับลดลง ระบบการจัดสรรงบประมาณของรัฐเพิ่มตามปริมาณรายหัวของผู้เรียน ระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูไม่ได้ผูกโยงกับคุณภาพของผู้เรียน จึงไม่ได้ทำให้ผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา เกิดแรงจูงใจในการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนและโรงเรียนให้สูงขึ้น หรือไม่มีความจำเป็นที่ต้องรับผิดชอบต่อผลการจัดการศึกษา

4) แนวคิดวัฒนธรรมที่มีต่อระบบการศึกษาของคนไทย ที่มุ่งเน้นใบปริญญาและการทดสอบแบบท่องจำ วัฒนธรรมการศึกษาเพื่อการแข่งขัน ประกวด ประเมิน ได้นำพาครูออกนอกห้องเรียน มีเด็กนักเรียนกลุ่มเก่งเพียงบางส่วนเท่านั้นที่ได้รับการดูแล เอาใจใส่ เข้าร่วมการประกวด การแข่งขัน รวมถึงการประเมินของสถานศึกษาเพื่อรับรางวัลนำชื่อเสียงมาสู่ครู ผู้บริหารและโรงเรียน ครูต้องใช้เวลาในการจัดเตรียมเอกสารรองรับการประเมิน ไม่มีเวลาเตรียมการสอน ในขณะที่นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้รับการดูแลอย่างเท่าที่ควรจะเป็น จึงมีคำกล่าวที่ว่า “โรงเรียนสอบผ่าน นักเรียนสอบตก” (สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์, 2560) นอกจากนี้ระบบการประเมินผลการเรียน การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีการทดสอบทางการศึกษาระดับชาตินิยมสามัญ (Ordinary National Educational Test; O-NET) เป็นการทดสอบรวบรวมยอดตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 แต่ประเทศได้มีการนำผลการทดสอบไปใช้เพื่อการจัดคุณภาพของโรงเรียน การทำผลงานเพื่อเลื่อนวิทยฐานะของครูและผู้บริหาร การถูกนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของคะแนนการประกวดเพื่อรับรางวัล รวมไปถึงคะแนนในการย้ายเพื่อไปทำงานในโรงเรียนที่ดีกว่า ดังนั้นการจัดการเรียนรู้จึงเน้นไปที่ “การดีเพื่อสอบ” มากกว่า “การเรียนรู้”

5) หลักสูตรการจัดเรียนรู้ สื่อและเทคโนโลยีไม่สอดคล้องกับการพัฒนาทักษะแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เด็กไทยมีชั่วโมงเรียนมาก จำนวนวิชามาก แต่สัดส่วนของจำนวนชั่วโมงต่อวิชาเรียนหลักอาจยังไม่เหมาะสม จากรายงานการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560 ค , น. 171) พบว่าการเปรียบเทียบผลการทดสอบ PISA ระหว่างประเทศที่มีค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ (GDP) ต่อหัวใกล้เคียงกับไทยพบว่าสัดส่วนวิชาเรียนหลักทางด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และภาษาของประเทศไทยน้อยกว่าสิงคโปร์และเวียดนาม จึงทำให้ผลการทดสอบ PISA ของไทยอยู่ในระดับไม่ดีเท่าที่ควร

6) ระบบการพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ในปัจจุบันการพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา ดำเนินการโดยรัฐ ทั้งการสรรหา การคัดเลือกและการพัฒนา โดยผู้บริหารสถานศึกษาและครู ส่วนใหญ่ผ่านการสอบคัดเลือกแบบท่องจำและประสบการณ์ตามเวลา ยังไม่มีการประเมินสมรรถนะตามวิชาชีพที่แท้จริง ข้าราชการครูในสถานศึกษาส่วนใหญ่ผ่านสถาบันการผลิตครูเมื่อ 20-30 ปีที่ผ่านมาแล้ว จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ในแนวใหม่ ที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้

แนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

ด้วยข้อจำกัดของระบบการศึกษาแบบเดิม กับความต้องการและความคาดหวังแบบใหม่ ที่จะให้การศึกษาเป็นพลังสำคัญในการพาประเทศชาติให้หลุดพ้นจากวิกฤตและตอบสนองต่อความต้องการกำลังคนในศตวรรษที่ 21 จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีปรับกระบวนทัศน์ใหม่ โดยการเปลี่ยนนิยามของคำว่า “การศึกษา” ให้เป็น “การศึกษาคือการเรียนรู้ชีวิต” ปรับเปลี่ยนฐานการเรียนรู้โดยใช้ความจริงของชีวิตเป็นฐานและบูรณาการชีวิตกับการเรียนรู้ไปด้วยกัน

เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติจริง และมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากการเรียนรู้ที่ดีจะเสริมสร้างการมีชีวิตที่ดีและการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลระหว่างคนกับคนและคนกับสิ่งแวดล้อม ดังที่ประเวศ วะสี (2557) ได้กล่าวว่าเมื่อการเรียนรู้กว้างขวางขึ้นก็จะก่อให้เกิดพลังแก่ชีวิตและสังคมอย่างไม่มีข้อจำกัด แบบที่เรียกว่า “ระเบิดพลังออกมาจากภายใน” การอภิวัฒน์การเรียนรู้จึงเป็นพลังที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในการเปลี่ยนแปลงประเทศไทย

เมื่อกำหนดนิยามศัพท์ของคำว่า “การศึกษา” ใหม่ ให้การศึกษาเป็นการเรียนรู้ชีวิต จำเป็นต้องมี “การเปลี่ยนตัวตั้ง” ใหม่ การปฏิรูปการศึกษาจึงไม่ควรเป็นเพียงการปฏิรูปในกระทรวงศึกษาธิการเท่านั้น กรอบความคิดและเป้าหมายก็ต้องกว้างและใหญ่มากขึ้น การศึกษาจึงต้องบูรณาการกับสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ การปฏิรูปการศึกษาจึงต้องเอา “พื้นที่เป็นตัวตั้ง” หน่วยของการปฏิรูปการศึกษาคือชุมชน ท้องถิ่น จังหวัด ซึ่งมีบุคลากรองค์กรและทรัพยากร ไม่ใช่เฉพาะครูในโรงเรียนกับผู้บริหารสถานศึกษาเท่านั้น การเรียนรู้จะไม่จำกัดอยู่ที่ครูกับนักเรียนในห้องเรียนอีกต่อไป แต่จะเปิดพื้นที่ในการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง โดยจังหวัดควรเป็นหน่วยสำคัญของการปฏิรูปการศึกษา เป็นการจักระบบการเรียนรู้เพื่อคนทั้งมวลในจังหวัด การระดมทรัพยากรทั้งมวลในจังหวัดเพื่อการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการพัฒนาการศึกษาของจังหวัด การเรียนรู้แบบนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยแท้จริง (ประเวศ วะสี, 2557) สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการศึกษาของฟินแลนด์ จากหนังสือ Finnish 2.0 : ปฏิรูปการศึกษาให้สำเร็จบทเรียนแนวใหม่จากฟินแลนด์ (ซอห์ลเบิร์ก ปาสี, 2559) สรุปได้ว่า องค์ประกอบของนโยบายการศึกษาของฟินแลนด์ถูกออกแบบโดยเกี่ยวพัน เชื่อมโยงกับนโยบายการพัฒนาประเทศ โดยให้ความสำคัญกับวิสัยทัศน์ที่สร้างแรงบันดาลใจว่าการจัดการศึกษาที่ดีเพื่อมวลชนควรเป็นอย่างไร ฟินแลนด์จึงมีเป้าหมายในสร้างโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ดี ภายใต้อุปสงค์พื้นฐานว่า เด็กทุกคนมีความสามารถและควรได้รับการศึกษาที่มีมาตรฐานเดียวกัน เท่าเทียมกันและไม่แบ่งแยก เด็กทุกคนสามารถเรียนรู้ หากได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสม ให้ความสำคัญกับผู้เรียนในฐานะปัจเจกบุคคล ที่มีความสนใจและความถนัดที่หลากหลาย ดังนั้นทุกหน่วยงานจึงมีเป้าหมายทางการศึกษาร่วมกันและให้ความสำคัญกับความเสมอภาคทางการศึกษาเป็นลำดับแรก นโยบายการศึกษาจึงเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ในการพัฒนาประเทศซึ่งรัฐบาลทุกสมัยจะต้องยึดเป็นนโยบายหลักในการพัฒนา บทเรียนนี้หากนำมาเปรียบเทียบกับการจัดการศึกษาของไทย ย่อมมองเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน เนื่องจากนโยบายทางการศึกษาของไทยนั้นมีการปรับเปลี่ยนตามนโยบายของรัฐบาลและคณะรัฐมนตรี

ระบบการศึกษาของไทยมีขนาดใหญ่และถูกออกแบบการจัดการศึกษาจากส่วนกลาง ในขณะที่แต่ละพื้นที่มีสภาพการณ์ ข้อมูล บริบท ปัญหา ศักยภาพและเงื่อนไขที่หลากหลาย นั่นหมายถึงการมีโจทย์ของการจัดการศึกษาในระดับพื้นที่แตกต่างกัน ดังนั้นการประกาศนโยบายแบบเหมารวมหรือการจัดการศึกษาแบบ “เสื้อโหล” ให้กับโรงเรียนแต่ละแห่งที่มีบริบทต่างกัน จึงยากต่อการพัฒนาที่จะให้ได้ผู้เรียนที่มีคุณลักษณะและมาตรฐานเดียวกัน สอดคล้องกับรายงานการวิจัยของ Lounkaew, K. (2013) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนสรุปได้ว่า นโยบายแบบเสื้อโหล (One size fits all) ไม่สามารถแก้ไขปัญหให้กับผู้เรียนได้ เนื่องจากผู้เรียนแต่ละคนมีภูมิหลังที่ต่างกัน การแก้ปัญหาจึงต้องทำในระดับห้องเรียนและโรงเรียน ครูในโรงเรียนย่อมรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลรวมทั้งภูมิหลังของครอบครัวได้มากกว่าและปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงนั้น ควรเป็นการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียนที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนทิศทางการจัดการศึกษาให้เป็นมุมมองใหม่เป็นการดำเนินการจากล่างสู่บน หรือจากระดับพื้นที่ ชุมชนรอบโรงเรียน ไปสู่ตำบล จังหวัด ภูมิภาคและระดับประเทศ สอดคล้อง

กับผลการวิจัยของ Hallinger, P., & Bryant, D. A. (2013) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปการศึกษา พบว่า นโยบายแบบการบังคับบัญชา สั่งการจากส่วนกลาง ถึงแม้ว่าจะมีประสิทธิภาพและเป็น การสั่งการทางตรงที่สุด แต่ก็ไม่เพียงพอที่จะสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากร ได้ปรับเปลี่ยนวิธีปฏิบัติหรือการกระทำที่จะทำ ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีความหมาย การปฏิรูปการศึกษาควรเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก (Bottom up) และเสริมกระตุ้นด้วยวิสัยทัศน์จากเบื้องบน (Top-down Vision) รวมทั้งการปรับเปลี่ยนโครงสร้างและการสนับสนุนช่วยเหลือ จากหน่วยงานภายนอก

“แนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่” (Area Based Education : ABE) เป็นแนวคิดการจัดการศึกษาที่เปิด โอกาสให้แก่ภาคส่วนต่างๆ เป็นผู้จัดการศึกษาโดยรัฐมีการกระจายอำนาจให้จังหวัดเป็นผู้จัดการศึกษา อาจดำเนินการใน รูปแบบของ “สภาการศึกษา” ที่มีองค์ประกอบของคณะกรรมการที่มาจากทุกภาคส่วน มีอิสระและอำนาจในการกำหนด และตัดสินใจ ร่วมออกแบบการพัฒนาการศึกษา สนับสนุน ตลอดจนตรวจสอบการใช้ทรัพยากรการศึกษา และร่วม รับผิดชอบการจัดการศึกษาในจังหวัด สิ่งที่สำคัญที่สุดต้องกระจายอำนาจให้โรงเรียนเป็นนิติบุคคลโดยแท้จริง ให้มีอำนาจ ในการบริหารจัดการทรัพยากร รวมถึงในมิติทางวิชาการ ได้แก่ การบริหารและพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การวัด และประเมินผลตามศักยภาพและบริบทของพื้นที่ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่ตอบสนองต่อโจทย์ปัญหาและความต้องการของ บริบทพื้นที่ โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ โอกาส คุณภาพและการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษาของหลายประเทศ ได้นำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มาใช้เป็นฐานในการพัฒนา โดย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2559) ได้ถอดบทเรียนจากประเทศที่มีแนวโน้มของผลการจัดการศึกษาที่ดีขึ้น สรุปได้ ว่า การกระจายบทบาทการจัดการศึกษา มีหน่วยงานในการตัดสินใจอยู่สามระดับ ได้แก่ ระดับชาติ ระดับกลาง และระดับ โรงเรียน โดยในระดับชาติจะทำหน้าที่กำกับดูแลด้านนโยบายและทรัพยากรในภาพรวม ส่วนด้านบุคลากร งบประมาณ หลักสูตรและการบริหารทั่วไปนั้น ได้มีการกระจายอำนาจไปยังระดับกลางและระดับโรงเรียน การพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของ การศึกษานั้นพิจารณาทั้งรายละเอียดและบริบทของพื้นที่ การกระจายอำนาจและบทบาทที่ได้ ผลคือ “การมีส่วนร่วม” โดยการดึงชุมชนให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและร่วมจัดการศึกษา ทั้งนี้การกระจายบทบาทไปให้แก่ “พื้นที่” ระดับกลางและระดับโรงเรียน ต้องใช้เวลาและการดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไปแต่ต้องต่อเนื่อง ควรเปิดโอกาสให้ โรงเรียนที่มีความพร้อมและสมัครใจดำเนินการก่อน นอกจากนั้น จูฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์ และคณะ (2560) ได้สังเคราะห์ บทเรียนการทำงานยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในหลายประเทศ พบว่า ปัจจัยสู่ความสำเร็จของการจัดการศึกษา เชิงพื้นที่ ได้แก่ 1) การมีโจทย์หรือเป้าหมายที่ชัดเจนบนฐานข้อมูลความรู้และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 2) การมี กลไกในการทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่างๆ ในระดับพื้นที่ 3) การเห็นภาพรวม (Grand Design) ร่วมกัน 4) การมุ่ง ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม 5) การให้ความสำคัญและการพัฒนาครูและนักเรียน 6) การให้ความยืดหยุ่นกับภาคีที่เข้ามา ร่วมงานกัน 7) การทำให้เป็นเรื่องสาธารณะของสังคมในพื้นที่ผ่านสื่อท้องถิ่น ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการศึกษา เชิงพื้นที่ดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดการปฏิรูปโรงเรียนด้วย “ชุมชนแห่งการเรียนรู้ (Learning Community)” ของ ประเทศญี่ปุ่น (ซาโต มานานู, 2559) ได้นำเสนอไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษาควรเริ่มต้นจากการปฏิรูปที่โรงเรียน เนื่องจาก โรงเรียนเป็นหน่วยย่อยที่ย่อยส่วนมาจากสังคม การบริหารภายในโรงเรียนนั้นไม่สามารถดำเนินการได้อย่างอิสระ รวมถึง ความคาดหวังที่มีต่อบุคลากรในโรงเรียนก็มีความหลากหลาย หากทุกคนในโรงเรียนมองเห็นปัญหาไปในทิศทางเดียวกัน และร่วมมือกันที่จะแก้ไขปัญหาเหล่านั้น นับเป็นก้าวแรกของการปฏิรูปการศึกษาโดยแท้จริง

การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในประเทศไทย

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการ ในการแก้ไขปัญหาในระดับพื้นที่ที่มีบริบทแตกต่างกัน ได้ดำเนินการเป็นโครงการที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น โครงการการจัดการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสในเขตพื้นที่สูงและถิ่นทุรกันดาร โครงการพัฒนาการศึกษาพื้นที่ชายขอบ โครงการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นต้น ในบางพื้นที่มีการรวมตัวเป็นภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาที่การจัดการศึกษาจากส่วนกลางไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ตามบริบทของพื้นที่ เช่น โครงการอมก๋อยโมเดล จังหวัดเชียงใหม่ มุ่งแก้ไขปัญหาคุณภาพการศึกษาของเด็กด้อยโอกาสกลุ่มชาติพันธุ์ โครงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาดอยตุง (พื้นที่ท่องเที่ยว) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเชียงราย มุ่งแก้ไขปัญหาคุณภาพการศึกษาของนักเรียน โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมด้านอาชีพและการมีงานทำ รวมถึงการเป็นพลเมืองที่ดี การรวมตัวของโรงเรียนขนาดเล็กในรูปแบบของ “แก่งจันทน์โมเดล” จังหวัดเลย หรือ “ไชยวัฒนาโมเดล” จังหวัดน่าน เป็นต้น

นอกจากนั้นในหลายจังหวัดที่ชุมชนหรือพื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง ได้มีการนำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มาใช้ โดยภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา มูลนิธิสถานประกอบการ รวมถึงหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ได้มาร่วมกันจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล รับรู้และตระหนักถึงปัญหาการศึกษา ที่ไม่สามารถตอบโจทย์ของคนในพื้นที่ ทั้งนี้มีหลายหน่วยงานที่ร่วมส่งเสริมและสนับสนุน เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) เป็นต้น ยกตัวอย่างพื้นที่หรือจังหวัดที่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจาก สสค. และ สกว. จำนวน 15 จังหวัด ประกอบด้วย เชียงใหม่ น่าน แม่ฮ่องสอน ลำปาง สุโขทัย กาญจนบุรี ชลบุรี ตราด พระนครศรีอยุธยา นครราชสีมา สุรินทร์ อำนาจเจริญ ภูเก็ต สุราษฎร์ธานี และยะลา การดำเนินงานในทุกจังหวัดได้ทำให้เกิดกลไกความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ในพื้นที่เข้ามาร่วมคิด ร่วมทำ มีการกำหนดวาระสำคัญที่คนในจังหวัดเห็นว่า เป็นปัญหาสำคัญมีการตั้งเป้าหมายและจัดทำข้อมูลเพื่อสนับสนุนการวางแผนตั้งเป้าหมายตัวชี้วัดและติดตามผลการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน (สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน, 2559)

จากการสังเคราะห์เอกสารประกอบการเสวนาวิชาการ “เวทีปฏิรูปการเรียนรู้สู่การศึกษาเพื่อคนทั้งมวล” ของสำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2561 และการติดตามการดำเนินงานการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ของจังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้ พบว่า องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ในมุมมองเชิงระบบ พบว่า 1) ด้านปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย กลุ่มคนในพื้นที่รวมตัวกันเป็นภาคีร่วมพัฒนา มีการเปิดเผย แบ่งปันและบูรณาการข้อมูลเชิงพื้นที่ นำไปสู่การการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาหรือสร้างโจทย์ในการทำงานร่วมกัน 2) ด้านกระบวนการ มีการพัฒนากลไกความร่วมมือของภาคีร่วมพัฒนา ได้แก่ (ก) สำรวจและแสวงหาทุนทางสังคม (ข) สร้างการรับรู้และตระหนักถึงปัญหา (ค) กำหนดผู้รับผิดชอบหลัก (ง) พัฒนาระบบประสานงาน และ (จ) ขยายภาคีร่วมพัฒนา นำไปสู่การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาของจังหวัด เพื่อบูรณาการความร่วมมือและทรัพยากรในการจัดการศึกษาร่วมกัน 3) ด้านผลผลิต มีการกำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่ตรงกับปัญหา และสอดคล้องกับความต้องการของในพื้นที่ 4) ด้านข้อมูลย้อนกลับ ในการดำเนินการทุกระยะได้มีการรายงานผลการดำเนินการและแสวงหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา รวมถึงขยายพื้นที่ ขยายเครือข่ายร่วมพัฒนายกตัวอย่างโจทย์และกลไกการทำงาน ในการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ของจังหวัดต่างๆ ดังนี้

1) จังหวัดเชียงใหม่ โจทย์สำคัญคือความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาของโรงเรียนในเมืองและโรงเรียนในพื้นที่ห่างไกลที่มีความยากลำบาก มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ และการผลิตบุคลากรที่ไม่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน มีการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ผลิตผู้เรียน/บัณฑิต กลุ่มผู้ใช้ผู้เรียน/บัณฑิต กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็น *“ภาคีเชียงใหม่เพื่อการปฏิรูปการศึกษา”* มุ่งเน้นการจัดการศึกษาในบริบทของเชียงใหม่ ภายใต้ปณิธานเดียวกันที่ว่า *“พลเมืองเชียงใหม่ รักชีวิตวัฒนธรรม ทนการเปลี่ยนแปลง แสวงสัมมาชีพ”* นำไปสู่การจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาเชียงใหม่ (พ.ศ. 2559-2562) โดยมีสำนักการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ เป็นหน่วยงานประสานงาน ผลการดำเนินงาน มีความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมและเป็นต้นแบบของการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ขยายผลสู่จังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ

2) จังหวัดสุรินทร์ โจทย์สำคัญคือ การมีเด็กจำนวนมากหลุดออกนอกระบบ จึงกำหนดมาตรการในการติดตามช่วยเหลือ เด็กและเยาวชนที่ออกกลางคัน รวมถึงการฝึกอบรมวิชาชีพเพื่อการมีสัมมาชีพ มีการรวมตัวเป็นเครือข่ายความร่วมมือ 5 ภาคส่วนในระดับจังหวัดและตำบล โดยใช้ชื่อว่า *“ปัญหาภาคี”* สร้างกลไกในการทำงาน 2 ระดับ ได้แก่ คณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาระดับจังหวัด และคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาระดับพื้นที่ โดยมีตำบลเป็นตัวของพื้นที่ และมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ เป็นหน่วยประสานงาน

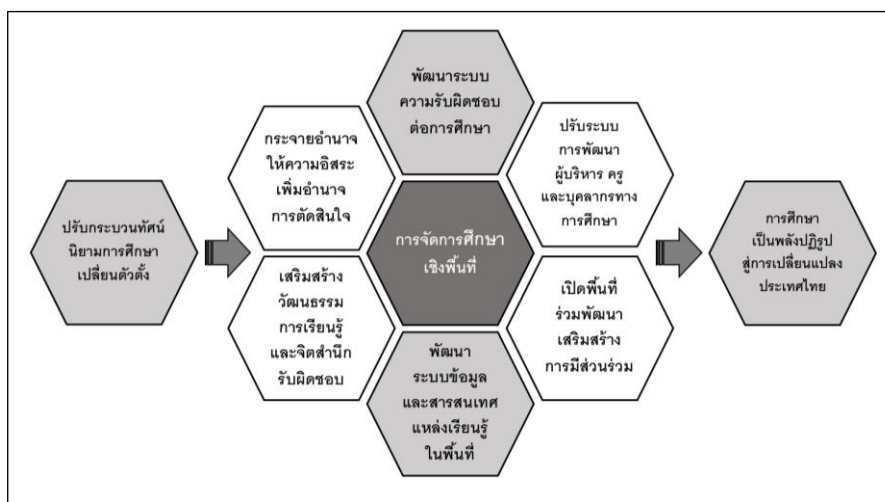
3) จังหวัดภูเก็ต โจทย์สำคัญคือ การเตรียมความพร้อมของผู้เรียนสู่โลกของการมีงานทำและการพัฒนาคุณธรรมสำนึกรักถิ่นเกิด สื่อสารได้หลายภาษา ภายใต้คำขวัญที่ว่า *“สร้างเด็กภูเก็ตให้ตงห่อ เพียงพอด้วยหลักคิด ไกล่ชิดวัฒนธรรมประเพณี รักศักดิ์ศรีพูดจาภาษาถิ่น”* โดยคำว่า *“ตงห่อ”* เป็นภาษาถิ่น หมายถึง การเป็นคนดีในทุกๆด้าน มีการรวมตัวของบุคคลและองค์กร 5 ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ท้องถิ่น เอกชน ประชาสังคม และวิชาการ จัดตั้งเป็น *“สภาการศึกษาจังหวัดภูเก็ต”* ร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาจังหวัด โดยมีองค์การบริหารส่วนจังหวัดภูเก็ต เป็นหน่วยประสานงาน

4) จังหวัดสุโขทัย โจทย์สำคัญคือ การแก้ไขปัญหาการอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ ด้วยความตระหนักในการเป็นคนจังหวัดสุโขทัยที่เคยเป็นราชธานีและการประดิษฐ์อักษรไทยในสมัยพ่อขุนรามคำแหง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจังหวัดสุโขทัย เขต 2 จึงได้กำหนดเป็นนโยบายหลักและเชิญชวนบุคลากรทุกภาคส่วน ดำเนินการในทุกรูปแบบเพื่อให้นักเรียน อ่านออก เขียนได้ โดยใช้พันธสัญญาที่ว่า *“ลูกพ่อขุนราม ลายมืองาม จบ ป.3 ต้องอ่านออก เขียนได้ทุกคน จบ ป.6 และ ม.3 ต้องมีทักษะการคิด การอ่าน สื่อสารได้สองภาษา”* ผลการดำเนินงานประสบความสำเร็จเป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาการอ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ และขยายผลสู่จังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศ

จากแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ของหลายประเทศและในหลายจังหวัดของประเทศไทยที่ชุมชนหรือพื้นที่มีความเข้มแข็งสามารถตอบโจทย์ปัญหาการศึกษาของคนในพื้นที่ ภายใต้การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ และมีเครือข่ายในการร่วมพัฒนาการศึกษาเพิ่มมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากคนในพื้นที่ย่อมรับรู้และเข้าใจปัญหา รวมถึงแสวงหาแนวทางการแก้ไขปัญหามาได้ตรงจุด ทำให้สามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้ตรงกับความต้องการของบริบทพื้นที่ หากนำแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่มาประยุกต์ใช้กับการปฏิรูปการศึกษาระดับพื้นฐานของไทยจะประโยชน์ยิ่งและได้ผลที่เป็นรูปธรรมชัดเจนขึ้น

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาเพื่อเปลี่ยนแปลงประเทศไทย

ความจำเป็นในการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยและความคาดหวังที่จะให้การศึกษาเป็นพลังสำคัญในการเปลี่ยนประเทศไทย ผู้เขียนจึงนำเสนอ แนวทางการปฏิรูปการศึกษาด้วย “แนวคิดการจัดการเชิงพื้นที่” โดยนำเสนอเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ 1 การปรับกระบวนทัศน์ กำหนดนิยามการศึกษาและเปลี่ยนตัวตั้ง ส่วนที่ 2 กลไกการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ 6 ประเด็นได้แก่ 1) กระจายอำนาจ ให้ความอิสระ เพิ่มอำนาจการตัดสินใจให้กับผู้รับผิดชอบหลัก 2) เสริมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และจิตสำนึกรับผิดชอบ 3) พัฒนาระบบความรับผิดชอบต่อการศึกษา 4) พัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศ แหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ 5) ปรับระบบการพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา และ 6) เปิดพื้นที่ร่วมพัฒนา เสริมสร้างการมีส่วนร่วม และส่วนที่ 3 เป้าหมายสำคัญ การศึกษาเป็นพลังปฏิรูปสู่การเปลี่ยนแปลงประเทศไทย ดังภาพประกอบที่ 1



ภาพประกอบที่ 1 แนวทางการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาด้วยการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่

จากภาพประกอบที่ 1 แนวทางการขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาด้วยการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ปรับกระบวนทัศน์กำหนดนิยามการศึกษา และเปลี่ยนตัวตั้ง ปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ที่มีต่อการจัดการศึกษาของทุกภาคส่วน กำหนดนิยามการศึกษาให้การศึกษาเป็นการเรียนรู้ชีวิต ใช้ความจริงของชีวิตเป็นตัวตั้ง เน้นการเรียนรู้ที่บูรณาการชีวิตในมิติของสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพ การปฏิรูปการศึกษาต้องเปลี่ยนจากเดิมที่มีกระทรวงศึกษาธิการเป็นตัวตั้งเป็น “พื้นที่หรือจังหวัดเป็นตัวตั้ง” หน่วยของการปฏิรูปการศึกษาคือ ชุมชน ท้องถิ่น จังหวัดซึ่งมีบุคลากร องค์กรและทรัพยากร ที่มีความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนาในบริบทของการจัดการศึกษาอย่างแท้จริง ระบบศึกษาที่ดีจะเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ รวมถึงการปรับหลักสูตรโดยลดความสำคัญของวิชา แต่เน้นการบูรณาการเนื้อหาวิชา ที่เชื่อมโยงไปยังวิถีชีวิตโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ส่วนที่ 2 กลไกการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ องค์ประกอบสำคัญที่จะขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษา ด้วยแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ประกอบด้วย 6 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) **กระจายอำนาจ ให้ความอิสระ เพิ่มอำนาจการตัดสินใจให้กับผู้รับผิดชอบหลัก** กระทรวงศึกษาธิการต้องกระจายอำนาจด้านการศึกษา (Decentralization) โดยเปลี่ยนแปลงจากการสั่งการนโยบายตามสายงานบังคับบัญชาเป็นการอำนวยความสะดวก ส่งเสริม กำกับให้เป็นไปตามมาตรฐานและประกันคุณภาพ เป็นทิศทางการพัฒนาในเชิงบวก ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหา ยกเลิกการประเมินเอกสารหรือเชิงปริมาณ มุ่งเน้นการประเมินเชิงคุณภาพที่จะเกิดกับผู้เรียนตามบริบทที่เหมาะสม ปฏิรูปโครงสร้างการบริหารในหน่วยงานจะทำให้เกิดความเป็นอิสระ คล่องตัว แข่งขันกันเชิงคุณภาพได้มากกว่า การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงต้องเริ่มต้นจากสถานศึกษา ให้การบริหารจัดการในสถานศึกษามีความเป็นอิสระ เพิ่มอำนาจในการตัดสินใจให้กับคณะกรรมการสถานศึกษา ยึดเป้าหมายและคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยดำเนินการบนพื้นฐานของสำนึกรับผิดชอบมีการถ่วงดุลและตรวจสอบซึ่งกันและกัน

2) **เสริมสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้และปลูกจิตสำนึกแห่งความรับผิดชอบ** เสริมสร้างความเข้าใจในบทบาทการศึกษาของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเริ่มต้นจากการปรับชุดความคิด (Mindset) ของคนไทยทุกคนให้ตระหนักถึงความสำคัญและร่วมกันรับผิดชอบ โดยมีเป้าหมายเดียวกัน คือการสร้างพลังแห่งการเรียนรู้และทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ให้กับผู้เรียนและการเตรียมคนไทยเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 การศึกษา จึงไม่ควรเกิดขึ้นเฉพาะในสถานศึกษาเท่านั้น แต่ต้องมีการเรียนตลอดชีวิต ทุกที่ ทุกเวลาและทุกช่วงวัย เพื่อสร้างพลเมืองที่ฉลาด เรียนรู้ได้ตลอดเวลารับผิดชอบต่อคิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ มีจินตนาการ มีความสามารถในการทำงานแก้ปัญหาได้ดี ปรับตัวได้ รู้จักนำภูมิปัญญาไทยและองค์ความรู้ใหม่มาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้อย่างสอดคล้อง อันจะนำไปสู่การสร้างงาน สร้างผลผลิต สร้างนวัตกรรม สร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี ให้กับตนเองและสังคม

3) **พัฒนาระบบความรับผิดชอบต่อการศึกษา** ออกแบบและระบบความสัมพันธ์ทั้งในด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิตและผลลัพธ์ ได้แก่ การออกแบบการจัดการศึกษา การปรับหลักสูตร สื่อการเรียนรู้และเทคโนโลยี ระบบการวัดและประเมินผลการเรียน ระบบการพัฒนาคุณภาพครู ระบบการเงินเพื่อการศึกษาและระบบการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาที่มีความสอดคล้องกัน โดยคำนึงถึงคุณภาพและเป้าหมายเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมของวัดและประเมินผล ควรเป็นไปเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้า (Formative Assessment) เพื่อช่วยให้ครูรู้ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อนำมาปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ และผู้เรียนรู้ความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของตน เพื่อนำไปปรับวิธีการเรียนรู้ของตน ดังนั้นจำเป็นต้องปรับชุดความคิด (Mindset) ให้การสอบเป็นตัวช่วยในการเรียนรู้ที่แท้จริง ไม่ใช่ตัวตัดสินชะตาชีวิต หรือเพื่อรางวัลและชื่อเสียงซึ่งผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องร่วมมือกันเป็นหนึ่งเดียว

4) **พัฒนาระบบสารสนเทศและแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่** พัฒนาระบบข้อมูลและสารสนเทศทุกด้านในพื้นที่ให้มีความทันสมัย ครบถ้วนจากทุกภาคส่วน ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการจัดการศึกษาในพื้นที่และพร้อมใช้ประโยชน์ในเชิงบริหารจัดการทั้ง ด้านบุคคล ทรัพยากร รวมถึงการจัดรูปแบบของแหล่งเรียนรู้ใหม่ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี เศรษฐกิจและวัฒนธรรม การจัดทำข้อมูลและสารสนเทศที่เชื่อมโยงกัน มีข้อมูลที่ละเอียดและถูกต้องจะช่วยให้เข้าใจปัญหาการศึกษาที่ดียิ่งขึ้น โดยเฉพาะข้อมูลพื้นฐานเป็นรายบุคคลของผู้เรียนตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยทำงาน โดยการให้รหัสประจำตัวประชาชน 13 หลัก เชื่อมโยงภายใต้เทคโนโลยีที่ทันสมัย พร้อมกับการเก็บรักษาความลับส่วนบุคคล ทั้งนี้ฐานข้อมูลที่มีความทันสมัย ปลอดภัย ถูกต้องและเชื่อมโยงกันจะเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งการจัดสรรงบประมาณ การจัดสวัสดิการ และการยกระดับคุณภาพในทุกด้าน

5) **ปรับระบบการพัฒนาผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษา** สร้างวัฒนธรรมการทำงานเชิงรุกให้กับผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา รัฐบาลต้องปรับระบบการสรรหา การคัดเลือกและการพัฒนาผู้บริหารและครู โดยให้อำนาจการตัดสินใจเลือกคน เลือกลักสูตรที่จะพัฒนาให้มีความเหมาะสมกับความต้องการและสภาพปัญหาที่สถานศึกษากำลังเผชิญอยู่ การพัฒนาครูต้องเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติจริง มีการสร้างระบบพัฒนาครู โดยสนับสนุนให้เกิดระบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพพร้อมกัน สร้างระบบการประเมินความก้าวหน้าทางวิชาชีพผ่านระบบความรับผิดชอบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน รวมถึงควรมีการประเมินเพื่อคงสภาพวิทยฐานะทุก 5 ปี เพื่อให้ครูได้มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งควรปรับลดงานธุรการ งานเอกสารที่ไม่จำเป็นเพื่อให้ครูสามารถทุ่มเทให้กับหน้าที่ในการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูต้องได้รับการพัฒนาที่ตรงกับสภาพปัญหา ข้อเท็จจริงในสถานศึกษา รวมถึง การพัฒนาสมรรถนะทางวิชาชีพด้วย เพื่อให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครู เป็นผู้สร้างพลังในการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนทุกช่วงวัย

6) **การเปิดพื้นที่ร่วมพัฒนาการศึกษา** แสวงหาวิธีการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดและรับผิดชอบการศึกษาให้มากขึ้น (All for Education) โดยระดมสรรพกำลังทั้งบุคลากร งบประมาณ องค์ความรู้ แหล่งเรียนรู้ ฯลฯ จากทุกภาคส่วน ทั้งบุคคล หน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน ชุมชน สังคม ให้เข้ามามีส่วนร่วมเป็นพลังสำคัญในการปฏิรูปการศึกษา ทั้งการบริหารจัดการในรูปแบบของ คณะกรรมการ การตัดสินใจ รวมถึงการจัดการศึกษา เช่น การเข้ามาช่วยจัดการเรียนรู้ เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นต้น สิ่งที่มีความสัมพันธ์และเป็นพลังเสริมการมีส่วนร่วมคือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับทุกภาคส่วนทุกสถาบันในชุมชนให้มีความพร้อมและมีศักยภาพที่จะเข้ามามีส่วนร่วมได้อย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง

ส่วนที่ 3 เป้าหมาย ให้การศึกษาเป็นพลังปฏิรูปสู่การเปลี่ยนแปลงประเทศไทย การจัดการศึกษาในทุกพื้นที่หรือจังหวัด ควรเป้าหมายสำคัญร่วมกันคือ การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความเหมาะสมสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของบริบทพื้นที่อันจะนำไปสู่การสร้างงาน สร้างผลผลิต สร้างนวัตกรรม สร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีให้กับตนเองและสังคม นำไปสู่การเป็นกำลังสำคัญสู่การเปลี่ยนแปลงประเทศไทย ตามกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ได้

บทสรุป

การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อการปฏิรูปประเทศไทยตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี การแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาไทยนับเป็นเรื่องที่ยาก เนื่องจากมีความซับซ้อนและเรื้อรังมายาวนาน มีความเหลื่อมล้ำทั้งด้านโอกาส ความเท่าเทียม และคุณภาพของการศึกษา การปฏิรูปการศึกษาให้ได้ผลนั้นต้องดำเนินการร่วมกับการปฏิรูปทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม โดยเริ่มต้นจากการปรับชุดความคิด (Mindset) ของคนไทยทุกคนให้ตระหนักถึงความสำคัญและร่วมกันรับผิดชอบต่อ จำเป็นต้องเปลี่ยนทิศทางการจัดการศึกษา ภายใต้ข้อเท็จจริงที่ว่าระบบการศึกษาที่ภาครัฐจัดขึ้นไม่อาจตอบโจทย์ของทุกพื้นที่ เห็นควรปรับให้พื้นที่เป็นหน่วยที่มีอำนาจในการจัดการเรียนรู้ที่มีความหมายให้กับคนในพื้นที่ ตามศักยภาพของทรัพยากรและความต้องการของคนในพื้นที่ หรือที่เรียกว่า “การจัดการศึกษาเชิงพื้นที่” โดยมีเป้าหมายเดียวกันคือเตรียมคนไทยเข้าสู่ประเทศไทย 4.0 ทั้งนี้เริ่มต้นจากการปฏิรูปการเรียนรู้ของตนเอง และร่วมกันหาแสวงหาแนวทางสร้างพลเมืองที่เข้มแข็งโดยต้องเปลี่ยนเป้าหมายของ

การเรียนรู้จากที่เน้นเพียงให้รู้เนื้อหาวิชา มาเป็นวิชาและมีทักษะที่ซับซ้อนที่เรียกว่าทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ควบคู่กันไปด้วย การศึกษาจึงไม่ได้เกิดขึ้นในสถานศึกษาเท่านั้น แต่ต้องมีการเรียนตลอดชีวิต ทุกที่ ทุกเวลาและทุกช่วงวัยเพื่อสร้างพลเมืองที่ฉลาด สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา มีความรับผิดชอบ คิดวิเคราะห์และสร้างสรรค์ มีจินตนาการ มีทักษะในการทำงาน แก้ปัญหาได้ดี ปรับตัวได้ รู้จักนำภูมิปัญญาไทยและองค์ความรู้ใหม่มาประยุกต์ใช้ร่วมกันได้อย่างสอดคล้อง อันจะนำไปสู่การสร้างงาน สร้างผลผลิต สร้างนวัตกรรม สร้างชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีให้กับตนเองและสังคม ในการที่จะบรรลุวิสัยทัศน์ “มั่นคง มั่งคั่งและยั่งยืน” ได้นั้น ต้องเริ่มจากวางแผนให้ชัดเจนและให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงให้เร็วที่สุด เพื่อให้การศึกษาเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงประเทศไทยได้อย่างยั่งยืน

บรรณานุกรม

- จุฬารกรณ์ มาเสถียรพงษ์และคณะ. (2560) รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาการจัด
การศึกษาเชิงพื้นที่. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ซอห์ลเบิร์ก. ปาสี. (2559). *Finnish Lesson 2.0: ปฏิรูปการศึกษาให้สำเร็จ บทเรียนแนวใหม่จากฟินแลนด์*
(วิชา ปิศาจมูม แปล). กรุงเทพฯ : บริษัทไอเฟนเวิลด์ส พับลิชชิง เฮาส์.
- ซาโต มานานู. (2559). การปฏิรูปโรงเรียน แนวความคิด “ชุมชนแห่งการเรียนรู้” กับการนำทฤษฎี
มาปฏิบัติจริง(กุลกัลยา ภูสิงห์ บรรณาธิการ). นนทบุรี : โรงพิมพ์ภาพพิมพ์.
- ประเวศ วะสี. (2557). *อภิวัดณ์การเรียนรู้สู่จุดเปลี่ยนประเทศไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่ง
การเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน (สสค.).
- ไพฑูริย์ สีนลาร์ตน์. (2560). *จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษารึยัง? การศึกษาไทย*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- มูลนิธิสาคีรี-สฤณีดิวงษ์. (2559). *การศึกษาเปลี่ยนประเทศไทย-ประเทศไทยเปลี่ยนการศึกษา ศาสตราจารย์นายแพทย์*
ประเวศ วะสี. กรุงเทพฯ : บริษัท มาตาการพิมพ์ จำกัด.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย. (2556). *การจัดทำยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาระดับพื้นฐานให้เกิดความ*
รับผิดชอบ. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2560 จาก https://tdri.or.th/2014/05/std_2014_05_22/.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ ในศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ มูลนิธิสาคีรี-สฤณีดิวงษ์.
- สมพงษ์ จิตระดับ. (9 สิงหาคม 2560). *กบฏสร้างสรรค์ทางการศึกษา*. *มติชน*, น.15.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (28 สิงหาคม 2560). *คิद्यกกำลังสอง: ตอนปรับการศึกษาไทย...ให้รับผิดชอบ*.
(รายการโทรทัศน์). กรุงเทพฯ : ไทยพีบีเอส.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (4 กันยายน 2560). *คิद्यกกำลังสอง: ตอนปฏิรูปการศึกษา...ยิ่งกว่าเข็นครกขึ้นภูเขา?*
(รายการโทรทัศน์). กรุงเทพฯ : ไทยพีบีเอส.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*
ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 133 ตอนที่ 115 ก ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2559.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน. (3 สิงหาคม 2559). *จากแนวคิดการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่*
สู่การสนับสนุนการขับเคลื่อน กศจ..เจดหมายข่าวถึงเพื่อนสมาชิก. ฉบับที่ 215.

- .(13 มีนาคม 2560). การปฏิรูปการศึกษาเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพคนไทย.จดหมายข่าวถึงเพื่อนสมาชิก. ฉบับที่ 234.
- .(2557). จังหวัดปฏิรูปการเรียนรู้โดยใช้พื้นที่เป็นฐาน ตอนที่ 3 สุขทัยและลำปาง ใน การประชุมเสวนาวิชาการ “เวทีปฏิรูปการเรียนรู้สู่การศึกษาเพื่อคนทั้งมวล” ครั้งที่ 33 (4 พฤศจิกายน 2557). โรงแรมมิราเคิล กรุงเทพฯ.
- .(2558). แผนยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษาจังหวัดเชียงใหม่โดยใช้พื้นที่เป็นฐาน. ใน การประชุมเสวนาวิชาการ “เวทีปฏิรูปการเรียนรู้สู่การศึกษาเพื่อคนทั้งมวล” ครั้งที่ 35 (6 มกราคม 2558).โรงแรมมิราเคิล กรุงเทพฯ.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.(2559 ก). รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2557/2558 “จะปฏิรูปการศึกษาไทยให้ทันโลกในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างไร”. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด.
- .(2559 ข). รูปแบบการจัดการศึกษาเชิงพื้นที่ : บทเรียนทางเลือกและเงื่อนไขความสำเร็จ. กรุงเทพฯ : บริษัท ฟริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- .(2559 ค). สภาวะการศึกษาไทย ปี 2558/2559 ความจำเป็นของการแข่งขันและกระจายอำนาจในระบบการศึกษาไทย. กรุงเทพฯ : บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด.
- .(2560). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579. กรุงเทพฯ : บริษัทฟริกหวานกราฟฟิค จำกัด.
- อัญญรัตน์ นาเมือง.(2553). การปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์. 2 (2),112-121.
- Barron-Gutty, A., & Chupradit, S. (2009). The implementation of the local content provision in Thai basic education. CELS Centre for Education and Labour Studies, Faculty of Education, Chiang Mai University.
- Lounkaew, K. (2013). Economics of Education Review Explaining urban – rural differences in educational achievement in Thailand : Evidence from PISA literacy data. *Economics of Education Review*, 37, 213–225. <http://doi.org/10.1016/j.econedurev.2013.09.003>
- Hallinger, P., & Lee, M. (2011). A decade of education reform in Thailand: Broken promise or impossible dream? *Cambridge Journal of Education*, 41(2), 139–158. <http://doi.org/10.1080/0305764X.2011.572868>
- Hallinger, P., & Bryant, D. A. (2013). Synthesis of findings from 15 years of educational reform in Thailand: Lessons on leading educational change in East Asia. *International Journal of Leadership in Education*, 16(4), 399–418. <http://doi.org/10.1080/13603124.2013.770076>